

відхилення політичних інститутів від сформованих ментальних образів, як правило, викликають дестабілізацію соціуму.

Підводячи підсумок, відзначимо, що сучасні погляди на фактори ефективності політичних інститутів в контексті стабілізації соціуму обумовлені приналежністю їх авторів до відповідних напрямків нового інституціоналізму. Водночас, ефективність політичного інституту залежить від суспільної довіри, яка має адресний характер. Отже, суспільна нестабільність може бути визначена як функція через кореляцію з транзакційними витратами, що компенсують низьку ефективність політичних інститутів. Звідси можемо стверджувати, що неефективність одного інституту вірогідніше знизить ефективність всієї політичної системи.

Література:

1. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах [Текст] / С. Хантингтон; пер. с англ. В. Р. Рокитянского. – М. : Прогресс, 2004. – 480 с.
2. Рибій О. Різновиди та умови встановлення рівноваги політичних інститутів [Текст]/ О. Рибій//Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї», Київ., 2010, вип. 21, с. 119-127.
3. Максимова О.М. Синтез параметрів нестабільної політичної системи [Текст] /О.М. Максимова// Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 123/2011. Серія: Політологія.-Севастополь, 2011.-С. 128-131.
4. Вятр Е. Социология политических отношений [Текст]/ Е. Вятр; пер с польск. В. И. Скляра [и др.]. – М.: Прогресс, 1979. – 463 с.
5. Цирель С.В. «QWERTY-эффекты», «Path dependence» и закон Седова или возможно ли выраживание устойчивых институтов в России [Текст]/ С. В. Цирель // Постсоветский институционализм. Под ред. Р. М. Нуреева и др.- Донецк: Каштан, 2005. – С. 126-144.
6. Doyle M. Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs [Text]/ M. Doyle //Philosophy and Public Affairs, Summer 1983. - Vol.43, №3. - P.205-235.
7. Панов П.В. Политическое сообщество: конструирование и институционализация [Текст]/ П. В. Панов// Полис. – 2007. - № 1. – С. 95 – 103.
8. Башкеева Е. Н. Особенности генезиса категории «ментальность» (историко-философский анализ) [Текст] : дисс. ... канд. филос. наук. : 09.00.05 : защищена 07.10.11 : утв. 19.01.12 / Башкеева Елена Николаевна. – Д., 2011. – 209с.

Ключник Р. М.

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПОЛІТИЧНИХ КРИЗ В УКРАЇНІ

Динаміка суспільно-політичних процесів і формування нової економічної системи, невизначеність соціально-політичних орієнтирів призвели до тотальної кризи цінностей на вітчизняних теренах. Стара ціннісна система, що існувала впродовж десятиліть, руйнується, а нова формується занадто повільно. Відбувається тривалий і суперечливий процес переоцінки всієї сукупності цінностей, утворюючи на своєму шляху своєрідний «вакуум». Цим етапом суспільного розвитку, значною мірою, зумовлені труднощі процесу соціалізації громадян, передусім молоді. У період соціальних потрясінь і криз актуалізуються процеси ціннісного переосмислення політичних подій, що стає підґрунтям для міфотворчості. З'являються нові міфи, за допомогою яких політичні актори намагаються заповнити певний ціннісний «вакуум». У цьому контексті кризовий період сприяє наростанню

ціннісних конфліктів. Аксиологічна (ціннісна) криза - це суперечність між представниками різних світоглядних позицій, докорінний злам звичних політико-ціннісних орієнтацій, що призводить до трансформації політичної свідомості значних груп громадян. Говорячи про кризу політичних цінностей, можна виокремити її основні види: міжгенераційну та міжцивілізаційну кризи політичних цінностей. Наслідуючи логіку С. Гантінгтона, який розглядав Україну як розколоту країну на межі західної і православної цивілізацій, можна спробувати розглянути міжцивілізаційний вимір української аксіологічної кризи.

Вперше цивілізаційний розкол України дався взнаки під час президентських виборів 1994 р., коли західні області підтримували переважно кандидата Л. Кравчука, а східні та південні – Л. Кучму. За словами С. Гантінгтона, це є свідченням не міжетнічного, а міжцивілізаційного розколу [1, с. 256]. Жителі західних і частково центральних областей в цілому сприйняли демократичний режим та незалежну Україну як політичну реальність. Мешканці Сходу та Півдня значною мірою сповідують радянські або російські імперські цінності, що впливає на їх електоральний вибір.

Українська дослідниця А. Колодій виявляє наступні риси східноукраїнської ідентичності: креольство у культурі (російська мова спілкування, залученість в інформаційний і мас-культурний простір Росії), інтеріоризація колишнього комуністичного режиму («советизація» свідомості), панування історичних міфів про «Русь як колицку трьох народів» та про «возз'єднання» України з Росією як акт історичної справедливості, сучасні міфи про те, що Донбас найуспішніше розвивається і «усіх годує», а також про праворадикальний націоналізм як сутність західноукраїнської ідентичності (неорадянський міф про бандерівців) зовнішньополітична орієнтація на Росію. Західноукраїнська ж ідентичність включає вірність національній мові і традиції, неприйняття колишнього комуністичного режиму і сучасних лівих сил, панування міфу про споконвічну окремішність та боротьбу за національну незалежність України, ставлення до Донбасу та інших південно-східних областей як до української, але зрусифікованої території, якій «треба допомогти», а до Галичини як до опори українства в Україні. Це доповнюється зовнішньополітичною орієнтацією на Європу [2, с. 70].

За наступне десятиліття цей ціннісний розкол поглибився, що було наочно продемонстровано на президентських виборах 2004 р.: західні та центральні регіони віддали перевагу В. Юценку, південні та східні - В. Януковичу. Відбулася Помаранчева революція, рушійною силою якої стали саме протестні настрої носіїв європейських цінностей. Втім, незгодні з перемогою В. Юценка представники Партії регіонів провели з'їзд у Северодонецьку, де запропонували проект федералізації України. Проект залишився на папері, втім ідея федералізації або надання регіонам більшої автономії й досі існує у вітчизняному політичному дискурсі і в перспективі може бути втіленою на практиці.

Революція призвела до зміни президентсько-парламентської форми правління на парламентсько-президентську. Протягом 2005-2010 рр. вирішальну роль у політичній системі України відігравала саме Верховна Рада. За словами Ю. Мацієвського, в Україні в 2004 р. відбувся перехід, який, проте,

не був подібним до інших відомих прикладів демократичної зміни режимів. В нашій країні відбулася ненасильницька зміна правлячої еліти за масової участі населення в період президентської виборчої кампанії. Паралельно зі зміною правлячої еліти відбувалася зміна політичного режиму від патримоніального авторитарного до демократичного [3, с. 20-21].

Криза поглибилася під час президентства В. Януковича після його відмови від підписання угоди про асоціацію з ЄС. Цього разу аксіологічна криза теж мала вже звичну географічну прив'язку: рушійними силами Євромайдану стали політичні сили патріотичного спрямування, що сформувалися переважно у західних регіонах та Києві. Антагоністами до них стали проросійські активісти, що організували акцію «Російська весна» і референдум у Криму, що суперечив українському законодавству. Конфлікт між носіями демократичних і російських імперських цінностей завершився фактичною втратою контролю над Кримом та Севастополем. З одного боку, це в перспективі призведе до зменшення представництва проросійських Партії регіонів та КПУ у Верховній Раді. Втім, з іншого боку, цей приклад можуть наслідувати й інші регіони з великою кількістю російськомовного населення. Так, заворушення за участі проросійських сил відбулися у Донецьку, Харкові, Луганську, Одесі та низці інших міст.

Незважаючи на незавершеність і певну непередбачуваність аксіологічної кризи в Україні, можна окреслити основні наслідки, до яких вже призвів Євромайдан та пов'язані з ним події у східних та південних регіонах. У внутрішньополітичній сфері це передусім трансформація конституційного ладу (повернення до парламентсько-президентської республіки) та докорінна зміна правлячої верхівки і влади на місцях. Слід також відзначити звільнення та реабілітацію політв'язнів, зокрема Ю. Тимошенко, а також проведення конкурентних виборів. У локальному вимірі революція призвела до наростання сепаратизму у Криму та Севастополі, які були окуповані Росією, і до втрати контролю над частиною населених пунктів у Донецькій та Луганській областях. Акція «Російська весна», хоч і не досягла помітних успіхів у східних регіонах, але продемонструвала незгоду значної частини населення з політичним курсом нової влади. Це певною мірою пов'язано з тим, що індустріальні міста Східної України, як правило, культурно безликі, ментальність їх населення, за словами Є. Ланюка, є неорадянською у найгіршому сенсі цього слова [4]. Настрої населення більшості населених пунктів як на Сході, так і на Заході характеризуються апатією, недовірою до владних структур усіх рівнів. Існує прошарок людей, які «не вписалися» у ринкові відносини і поповнили лави маргіналів. Частина громадян не має навіть чітких уявлень про сутність ринкової економіки, жадаючи від місцевої влади забезпечення їх усім необхідним на «радянських» умовах; особливо яскраво це помітно у сфері ЖКГ. Небажання громадян брати на себе відповідальність навіть за стан власної оселі (вже не кажучи про рівень вулиці, мікрорайону чи міста) зумовлює різке погіршення стану інфраструктури навіть у столиці. Надзвичайно загострюються проблеми соціально-економічного характеру: зношення житлової і транспортної інфраструктури, погіршення кримінальної ситуації, що дестабілізує ситуацію в регіоні. Протестними настроями скористалися екстремістські

і терористичні об'єднання, а також кримінальні групи, що намагалися встановити мафіозний режим у Донбасі (так звані «народні республіки» у Донецьку і Луганську, які не були визнані навіть кремлівським режимом). Ескалація політичного насилля у східних областях призвела до загибелі сотень громадян з обох сторін; що ж стосується антитерористичної операції, то її результат все ще залишається примарним. Після революції 2014 р. з метою забезпечення інформаційної безпеки в Україні було припинено мовлення російських телеканалів, втім, російські інтернет-ресурси не блокуються, таким чином, у В. Путіна та Д. Медведєва залишаються можливості впливати на український медіапростір. Навіть в українських ЗМІ мовою сусідньої держави перманентно насаджується низькопробний «маскульт» (зокрема, кіно та поп-музика), що не має нічого спільного як з українською, так і з класичною російською культурою.

Для подолання сепаратистських настроїв уряд організував кампанію «Єдина країна», наголосивши на необхідності інтеграції українців навколо спільних цінностей. Акція «Голос Донбасу», проведена бізнесменом Р. Ахметовим, мала на меті продемонструвати єдність українського народу (у тому числі зі східних областей) у боротьбі проти сепаратистських та екстремістських рухів. Спостерігаючи за передвиборчою кампанією, можна помітити домінування цінностей миру і стабільності у політичній риторичній кандидатурі. Отже, Євромайдан став наслідком низки суперечностей в українському суспільстві, зокрема між носіями європейських та російських імперських (а подекуди й радянських) цінностей. Розпочавшись як мирна акція протесту, він перетворився на революцію, яка поклала край політичному режиму, що існував з 2010 р., і заклала підвалини нового конституційного, політичного і правового устрою. Зміна законодавства стала, на нашу думку, свого роду точкою біфуркації, і від нової владної еліти залежатиме, чи піде Україна шляхом розбудови демократичної і правової держави.

Література:

1. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций [Текст] / С. Хантингтон. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.
2. Колодій А. Український регіоналізм як стан культурно-політичної поляризованості [Текст] / А. Колодій // АГОРА. – Вип. 3: Україна – регіональний вимір. – Київ: СтилоС, 2006. – С. 69-91.
3. Мацієвський Ю.В. Помаранчева революція крізь призму міждисциплінарних соціальних досліджень [Текст] / Ю.В. Мацієвський // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6. – С. 7-22.
4. Ланюк Є. Політична ситуація в Україні: спроба критичного осмислення [Електронний ресурс] / Є. Ланюк // Західна аналітична група. – Режим доступу: <http://zgroup.com.ua/article.php?articleid=4553>. – Заголовок з екрана.

Козачук О. О.

ПОЛІТИКА ЩОДО КОРИННИХ НАРОДІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В США ТА КАНАДІ

Проблемам державної політики щодо корінного населення Канади та США присвячена велика кількість публікацій політологічного,